

Med denna bok har jag valt att skriva på ett sätt som enkelt och övergripande skildrar utvecklingen genom historien, från epok till epok. Min förhoppning är att jag ska väcka din nyfikenhet och vilja att veta mera. Under de senaste 10 årens fritid som det tagit mig att skriva boken har jag analyserat modets växlingar och märkt att modet gått hand i hand med de olika epokenas samhällsutveckling och historik. Genom att även skriva om historia och kultur får man en helt annan förståelse om varför modet har sett ut som det har gjort. Med klädernas hjälp visas också den sociala ställningen i samhället då alla inte fick bära vilka kläder de ville även om de hade kunnat.

Man fångas av den enorma kunskap som fanns och det som skapades utan dagens hjälpmedel. Vi tror att tatuering och piersing är nytt för vår tid men det stämmer inte. Under tusentals år har människan smyckat sin kropp med växtfärger och smycken. Håret ansågs vara människans vackraste prydnad och det pyntades med snäckor, blommor och stenar för att vara extra förföriskt. Med variation mellan hela peruker, lösa hårdelar och till enkla medeltidsflätor tar jag er med på en varierande frisyr- och klädhistoria under varje tidsepok.

”Man kan intet nytt skapa utan hjälp av historien.

Den innerhåller allt; vår generation är endast ett litet led i ett evinnerligt skeende.

Vi är med starka band bundna till det förgångna och den tid som ligger framför oss.

Det är omöjligt att slita sig loss från detta utan att bli borttappad som en lösläppt atom.

Varje frisör bör ha kunskap och inblick i frisörhistoriska frisyrer.”

René Ramond (fransk frisör)

Jag heter Kim Else-Marie Rylander och arbetar på Sjödalsgymnasiet i Huddinge som frisörlärare sedan 1994. Dessförinnan vikarierade jag på Nacka gymnasium och parallellt arbetade jag hos Michael Cardell i Stockholms city. Ursprungligen kommer jag från Ronneby där jag började min frisörutbildning 1974 och drev sedan min egen salong fram till dess att jag flyttade upp till Stockholm 1986 för att utbilda mig till yrkeslärare på högskolan YPL i Solna.

Med 35 års erfarenhet inom frisöryrket och dessutom som lärare har jag fått en stor erfarenhet genom olika kurser på skolan som Kultur- och stilhistoria och Make up- och stilanalys som gör att jag haft ett bra utgångsläge för att kunna skriva boken.

Jag hoppas att jag under vår resa från Nefertiti till Madonna ska kunna hjälpa till att reda ut begreppen med denna bok som handledning.

Kim E Rylander

Kim E Rylander

MODIGA FRISYRER
OCH FRISERAT MODE

MODIGA FRISYRER OCH FRISERAT MODE

En fängslande resa genom historien
från Nefertiti till Madonna

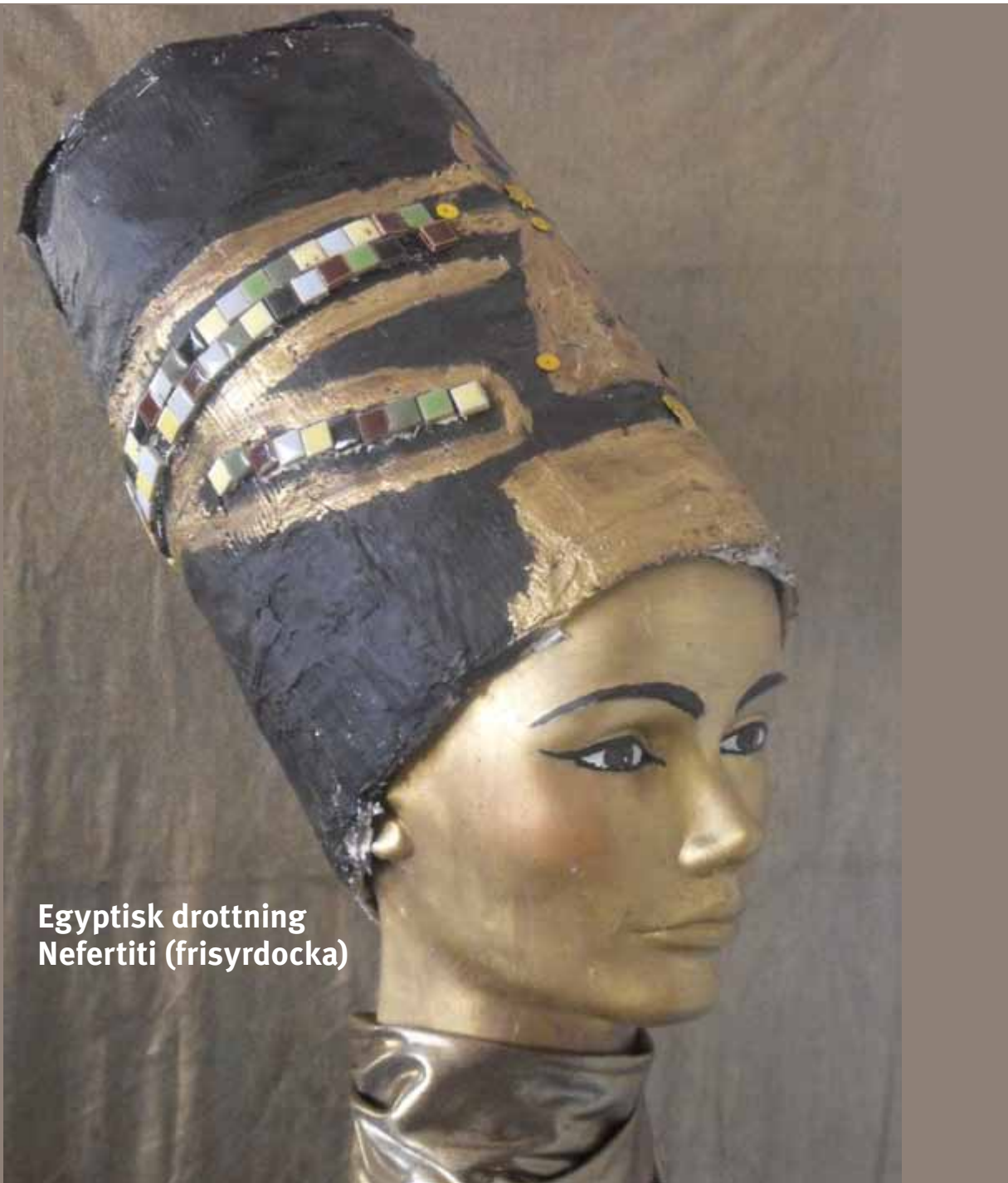

av Kim E Rylander

ANTIKEN

EGYPTENS STORHETSTID

3400 f. Kr.–30 f. Kr.

Egyptisk drottning
Nefertiti (frisyrdocka)

HISTORIK

Nilens betydelse

Egypten är ett ökenland som från början ca 4000 f. Kr. delades in i sydriket och nordriket av den breda floden Nilen, vars betydelse för landets rikedomar och bördiga jord var av avgörande betydelse. Öknen gömde på naturrikedomar som guld, koppar och olika sorters sten till byggnadsändamål. Varje år svämmade Nilen över landet och förvandlade öknen till åkerjord. Egypterna kom på ett bra bevattningssystem som gjorde att vattnet kunde sparas och transporteras. Runt 3000 f. Kr. förenas de två rikena och de första städerna byggs i närheten av floden.

KULTURARV

Under denna tid som kallas "Gamla riket" byggs pyramiderna som räknas till ett av de sju underverken i världen. Pyramiderna byggdes som gravmonument till faraonerna som trodde på ett evigt liv och att livskraften *Ka*, och själen *Ba*, med kroppen var av ett. För att återförenas fick inte kroppen förstöras, mumifiering var därför viktig så att inte kroppen förstördes.

De tre mest kända pyramiderna *Cheops*, *Chephren* och *Micerinus* ligger i Giza. Den största av de tre har ursprungligen varit Cheop vars storlek har uppskattats till 230 m bred och 145 m hög. Idag då 10 m har försvunnit på toppen har Chephren blivit högre. Några hundra meter framför pyramiderna står en 73 m lång kolossalstaty en s.k. *Sfinx* som framställs med lejonkropp i vilande ställning med tassarna framåt, men med ett människohuvud.

Under "Nya riket" runt 1580 f. Kr. blomstrar Egyptens storhetstid. Smeder lärde sig att göra bronsgjutningar och smycken av glas

och ingen vet vem som först kom på hemligheten med att göra glas av sand, soda och kalksten. Målningar av det egyptiska folket gjordes i storleksordning av rang, men det gemensamma var att avmålningen gjordes med huvudet i profil och med ögat i öppen blick för att kunna se in i själen. Av alla hundratals gudar var solguden Ra störst, och till honom bad man vid stora bekymmer. För att skydda sig mot faror trodde man att det hjälpte om man bar amuletter. Barnen hade amuletter som skulle skydda dem mot att bli uppätta av Nilens krokodiler. Från arkeologiska fynd av reliefer, obelisker, väggmålningar med de egyptiska skrivtecknen – hieroglyferna har egypternas skrivtecken först kunnat tolkas i början av 1800-talet.

Egyptens kvinnor hade rättigheter och kunde processa på samma villkor som mannen. Visserligen hade mannen mest att säga till om men kvinnan var "husets härskarinna" där hon bestämde och hade rätt till respekt och hänsyn. En gift kvinna hade bestämmanderätt över sin egendom, hon kunde skiljas och även ansöka om att få gifta om sig.

FRISYRER

och huset är själva kjolen. Varken förr eller senare har kvinnans proportioner varit som under rokokon. Det är förståeligt att det behövdes stora rum med dubbeldörrar upp till taken för att damerna skulle kunna komma igenom då bredden kunde uppnå en meter på var sida om midjan, som de volangprydda armarna fick vila skönt på.

Klänningen hade ofta volanger med uppdrapering på sidorna, och dekorationer som kunde pryda klänningen var äkta blomstergirlanger som band ihop roben fram till. Bandkanter *parement*, avslutade gärna klänningens längd som nu visade lite av benen som var klädda med silkesstrumpor i olika matchande färger som ljusblå och ljusrosa. Skorna blev viktigare och gjordes i ett antal olika modeller. I början var det svårt att få skorna att smälta in i klädseln då de var lite klumpiga.

Aristokratens herrmode

Modellen på rocken var en knappförsedd slank modell med den nedre delens sidor utstående i *skört*, styva tagelförsedda sidoveck. Under rocken som var öppen syntes den broderade västen, och som en extra betoning av elegans syntes skjortans spetskrås i halsen, och utanför de breda ärmslagen. Klädedräkten avslutades med nätta knäbyxor som hade samma längd som rocken. Skorna var försedda med fyrkantiga silverspännen som endast aristokratiska herrar fick bära.

I senrokokon under Gustav III försvann de utstående skörten, och de stora ärmuppslagen blev mindre. Klädedräkten blev lite enklare och mer funktionell och gick mer i militärens tecken med metallförsedda knappar. Knäbyxorna var slimmade och vita bomullsstrumpor ersatte mer och mer silkesstrumporna.

FRISÖRENS UTVECKLING

Nu hade perukmakaren sina glansdagar. Eftersom frisyrmodet krävde mycket hår, såg mer frisörer sin chans till att satsa på kvinnohårets modeskiftningar. Det var ju endast perukmakaren som hade tillåtelse att köpa upp hår, så om gesäller eller bykvinnor skulle göra det måste perukmästaren först ha godkänt det.

Kända hovfrisörer var Dagè som friserade Madame de Pompadour, Legros var en annan mycket stor frisörkonstnär som grundade den första akademien för damfrisörer "Académie de coiffure". Vid drottning Marie Antoinettes bröllop dog Legros genom att bli ihjältrampad av uppståndelsen vid ceremonin. Leonard var en annan känd hovfrisör som också hade öppnat sin första frisörakademi, han blev känd när de fina damerna såg hans fantasifulla perukuppsättningar i skyltfönstret.

Det sägs att de fina damerna inför en bal stod på kö för att få sina uppsättningar och då tiden inte räckte till för hovfrisören fick de sova sittande då uppsättningarna fick göras kvällen innan.

Leonards fantasiuppsättning "Skeppet" på Marie Antoinette blev hans mest kända. Än idag är man imponerad av denna hårkonstnärs mästerverk. Det måste ha varit en utmaning att frisera dessa höga frisyrier. Det brukar illustreras med att frisören står på en stege eller stylvor när han ska frisera.

Hur en uppsättning kunde vara uppbyggd

I dessa höga uppsättningar arrangerades allt upp som fågelburar, fruktkorgar eller efter förebilden till dessa frisyrier, *Le Fregatè* (skeppet).

1. Håret delas från öra till öra
2. En hög metallställning bekläds med löshår
3. Ett fäste görs på hjässan så att ställningen kan sättas på
4. Framhåret, sidhåret och bakhåret tuperas stadigt
5. Lägg upp på ställningen
6. Förarbetade hårrullar av löshår monteras horisontellt på sidorna
7. Lösa kanonlockar (korkskruvar) fästes i nacken

Metallstomme till klänningarnas vidd

1910-TALETS FRISYRER

Kortare och plattare hår

Av praktiska skäl under kriget klipptes kvinnans hår av mer och mer. Hennaröd färg blev den trendiga färgen på håret och till festligheter dekorerades håret med smyckade pannband. När en fransman Eugène Schuella uppfann den första syntetiska hårfärgen 1907 blev det fritt fram för varierande hårfärger.

En del rika kvinnor använde peruker som Max Factor hade tillverkat. Den ryskfödde Max Factor hade varit tsarens perukmakare men emigrerat till Amerika. Han blir mycket känd för sina fantastiska peruker till filmstjärnorna men främst för sin makeup-serie.

Skägget försvinner helt

Nu försvinner även mustaschen. Skägget hade varit i mycket varierande former under hela 1800-talet.

Under kriget började soldaterna att raka av sig håret och därtill renrakade de ansiktet. En del av männen fortsatte att ha mer kortklippt hår, i princip blev det så kortklippt att benämningen "snaggklippt" används för första gången. Givetvis ville inte alla ha snaggkort hår utan fortfarande gällde kort nacke med lite längre hjässhår som kunde formas i vågor eller vattenkammats åt sidan eller med mittbena.

En variant av snaggklippt

1920-TALETS FRISYRER

Domino

La Garçonne

Bobben La Garçonne

Namnet på den mest kända frisyren var just som klädmotet *La Garçonne*. Det var en bobbad och shinglad frisyra, där bobben (överbårets avslutning) klipptes rakt av i en rak yttre linje och nacken shinglades jättekort upp till den övergående bobben. Bobben friserades med "*Mise en Plisevågor*", en teknik där man med hjälp av kammen och fingrarna formade fram en våg. Till hjälp fanns det vågklämmor som gjorde att vågen skulle sitta kvar tills håret blev torrt.

Dominofrisyren

En annan lite ovanligare frisyra var *Domino-frisyren*. Karaktären var en rund form med

två yttre linjer som upplevdes som spetsiga flikar. Framifrån såg det ut som ett hjärta då luggen och sidorna gick fram i en spets och avslutas med en snibbnacke. Till det glada 20-talets nya mode piffades det korta håret upp med mycket hårdekorationer som pannband med fjädrar.

Slätt bakåtkammat

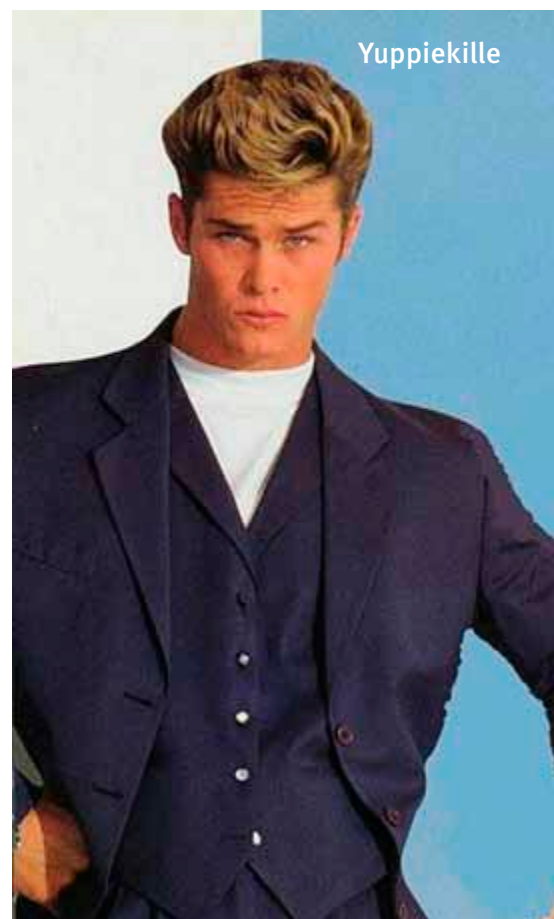
Herrfrisuren var inspirerad av skådespelaren Rudolph Valentino. Håret skulle vara slätt, blankt och bakåtkammat med kort nacke. Effekten uppnåddes med hjälp av fet hårcreme och parfymrat hårvatten.

Männen skulle helst vara renrakade och *Gillettes* rakblad används för glatta livet.

Hawaiiskjorta

Yuppiekille

Jacket-kavaj

Miami Vicekostym med jeans

FRISYRER

FRISÖRENS UTVECKLING

FAF bytte ordförande efter Gösta Johanssons pension, till Åke Rytterblad. Kampen mot de oorganiserade parasitfrisörerna som klippte svart hemma blev en viktig diskussion och kravet på etableringskontroll togs upp. Frisöranställdas förbund gick samman 1989 med Handelsanställdas förbund och därmed försvann förbundet "Spegeln".

SFF valde Christer Wiström som ordförande 1980 efter Nils H Lundgrens 30 år (23 år som vice ordförande och 3 år som ordförande).

Efter Ryno Höglunds bortgång samma år gick VD-posten till Nils Magnus Jönsson men p.g.a. sjukdom efterträddes han redan -84 av förbundets företagsekonom Leif Ljungqvist.

Då Svenska Frisörföreningen bytte namn 1988 till Sveriges Frisörföretagare byttes ombudsnamnen ut. De nya titlarna blev: Organisationschef (inom tävlingar och yrkesfrågor), Förhandlingschef och Utbildningschef.

Frisörutbildningen började samköras mellan herrfrisöryrket och damfrisöryrket 1984 och intagningen försvårades. Intagningsbetygen höjdes radikalt. Utbildningen var fortfarande en tvåårig linje, och ett tredje år ute på praktik. På skolan ökade antalet ämnen och man läste kärnämnen som svenska, engelska och idrott. När det tredje året på praktikalongen var klar kom eleven in till skolan för att avlägga sina praktiska prover. Examensnämnden satte betyg i vissa moment och frisörläraren i resten. Skolan hade ansvaret för en komplett utbildning.

Pivot Points termologisystem anammades av de svenska frisörskolorna sakta men säkert, och alla elever på gymnasiet fick samma utbildning framöver. Dietmar Plainer, "Pivot

Points" svenska representant ordnade kurser i det nya fackspråket för de frisörer som var intresserade.

Terminologin; "De fyra klippsätten"

Hel form, page	Solid form
Gradering	Graduated form
Ökande längder	Increased layering
Lika längder	Uniform layering

Tävlingar uppmuntras

Tävlingar emellan olika länder uppskattades. I VM i Rotterdam 1980 blev det stora svenska framgångar då damlaget kom på tredje plats i lagtävlingen. Individuellt kom även Annelie Palmgren på tredje plats i dagsfrisyr. VM-84 i Las Vegas drog 45 000 åskådare per dag från 30 olika länder varav 200 svenska frisörer hade rest dit (bl.a. jag själv).

Under SM-tävlingarna -84 tävlade juniorer på dockor. På Damgrenen vann Annelie Arleby och på Herrgrenen vann Håkan Thorsson.

Under 1985 kom SM-tävlingarna att arrangeras på den första hår och skönhetsmässan "Hair & Beauty" på Älvsjömassan. Även första skol-SM hölls där året därpå och tävlade med dockor. På Damgrenen vann Agnetha Lundqvist och på Herrgrenen vann Maria Karlsson.

Hyrstolen

I mitten av 80-talet blev "Hyrstolen" ett nytt arbetskoncept inom frisörbranschen. Teamwork ville uppmuntras. Alla skulle känna delaktighet i salongens framtid och kurser i marknadsföring började erbjudas.

MILLENNIUMETS MODE

Stilblandning

Allt går i cykler. Under 1900-talets sista dagar och 2000-talets första decennier blandas seklets olika klädstilar. Exakt samma fenomen skedde under 1800-talets sista decennier som just därför blev kallad "stilblandning". Visserligen kopierar man av mycket från förra seklet men samtidigt blandar man de olika stilarna till nya djärva idéer som gör att en känsla av nyhetens behag infinner sig.

Secondhand affärerna får ett uppsving så det heter duga och trendaffärer sätter upp egna kollektioner med blandat och gott. Att skapa ett mode gäller att lyssna och anamma allt som händer runt omkring oss i samhället. Nu om någonsin, detta tusenskifte måste vara alla modeskapares dröm att få fantasera ut alla tokiga idéer.

Sångerskan Victoria från gruppen "Spice Girls" och fotbollspelaren David Beckham är decenniets hetaste gifta trendpar, men även Paris Hilton (barnbarnsbarn till Conrad Hilton, grundare av hotellimperiet Hilton) påverkar modet mycket med exklusiva accessoarer som väskor o.d. till de yngre tjejerna.

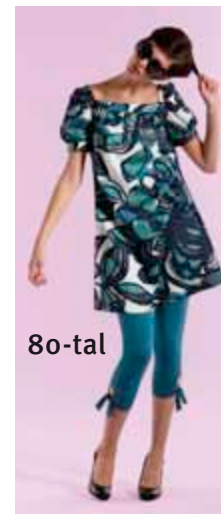
Först anammas 70-talets klädstil med A-formade snitt där de utsvängda byxorna med låg midja blev den stora flugan.

Det var inte ovanligt att de populära stringtrosorna syntes, eller för all del den piercade naveln som även de mindre slanka tjejerna vågade visa upp.

Några år in på decenniet kommer 80-talets tights och pumps som används till både tunikor, klänningar och kjolar. 40-talets knälånga pennkjolar och 50-talets ballongkjolar och piratbyxor får ett uppsving, likaså 60-talets barbieklänningar, tunikor eller superkorta tryckmönstrade bomullsklänningar som är skurna under bysten.

Till fest gäller glamourtrenden. Accessorierna kommer stort till skillnad från 90-talets minimalistiska smyckning. Marknaden exploderar med smycken i glitter, pärlor och strass som även skulle dekorera väskor och skor.

De utsvängda byxorna tar en paus och 80-talets smala ben med högskurna midjor kommer tillbaka men i slutet av decenniet infinner sig 70-talets utsvängda jeans igen och med dem den bohemiska stilen i folkloristiska kläder med dess mönsterbilder. Accessorier som stickade långa halsdukar, mössor, vantar och benvärmare som skall synas ovanför stövelkanten blir ett hett mode. Sista året på decenniet avslutas med revor och hål på jeansen a la 80-tal.

80-tal

Pennkjol
40-tal

50-tal

50-tal

60-tal

60-tal

70-tal Folkloristisk tunika

80-tal med hög midja

Stickade benvärmare

80-tal

